

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

**«Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас»
для закладів загальної середньої освіти**

(автори Желіба О.В., Мокрогуз О.П.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

Вступ до історії України та громадянської освіти

5 клас

МОДЕЛЬНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

для закладів загальної середньої освіти

Програма укладена відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 898 від 30 вересня 2020 р. та наказу Міністерства освіти і науки України № 235 від 19 лютого 2021 року «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».

Пояснювальна записка

Програма спрямована на реалізацію завдань базової середньої освіти, яка визначається вимогами до обов'язкових результатів навчання учнів 5 класу в громадянській та історичній освітній галузі.

Програма враховує призначення даного навчального предмета для базової середньої освіти і має підготувати здобувачів освіти до сприйняття громадянських та історичних знань як важливої складової життя сучасного суспільства.

Мета навчального предмета – виховання громадянина і патріота України, здійснення компетентнісного розвитку дитини, формування її критичного та творчого мислення; започаткування умов для розвитку і саморозвитку здобувача освіти як вільної особистості, здатної самореалізовуватися в сучасному інформаційному світі та брати участь у житті демократичного суспільства, формування здатності до практичного і творчого використання набутих компетентностей; сприяння становленню її світогляду та збагачення культури учня.

По закінченню курсу в учнів мають бути сформовані первинні знання про розвиток суспільства, громади, особи, про суспільне значення історії як науки і як живої пам'яті про життя людей у минулому.

Відповідно до Рекомендації Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» і Державного стандарту базової середньої освіти реалізація завдань предмету «Вступ до історії України та громадянської освіти» сприяє формуванню в учнів 5 класу ключових компетентностей:

1. Вільного володіння державною мовою – використання і розуміння написаних державною мовою джерел інформації, термінології освітньої галузі, створення і застосування в усній і письмовій формі висловлювань, виявлення мовних засобів маніпуляцій.

2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами – розуміти окремі вислови іноземними мовами, застосовувати знання іноземної мови під час освітнього процесу, розуміння

важливості знання іноземних мов для розширення кола спілкування та отримання необхідної інформації.

3. Математична компетентність – оперувати цифровими даними, математичними поняттями для розуміння минулого, перетворювати інформацію з однієї форми в іншу та використовувати її в поясненнях.

4. Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій – характеризувати взаємодію людини та довкілля в різні історичні періоди та вплив цієї взаємодії перебіг історичних подій, явищ і процесів, інтерес до наукових та технологічних досягнень і здобутків, визнання цінності природних ресурсів у повсякденному житті.

5. Інноваційність – оцінювання переваг і ризиків нових ідей, наводити історичні приклади впливу інновацій на суспільне життя.

6. Екологічна компетентність – визначати характер впливу людини на довкілля, усвідомлювати важливість захисту природи.

7. Інформаційно-комунікаційна компетентність – використовувати цифрові технології для роботи з історичною інформацією, критично оцінювати, виявляти маніпуляції інформацією, дотримуватися правил академічної доброчесності, створювати вербальні, візуальні, мультимедійні повідомлення, критично ставитись до інформації з різних джерел.

8. Навчання впродовж життя – визначати власні навчальні цілі, розуміти роль освіти, навчання для людини та суспільства, бути відкритим до постійного самонавчання та взаємонавчання, вдосконалювати власні навички здобуття освіти.

9. Громадянські та соціальні компетентності – формувати громадянську позицію, конструктивно співпрацювати з іншими особами під час освітнього процесу, працювати в групі, критично оцінювати різноманітні ідеї, погляди, виявляти громадянську поведінку, формулювати власні погляди і переконання, бути толерантним, визнавати цінності іншої особи.

10. Культурна компетентність – характеризувати основні тенденції розвитку культури, характеризувати різні культури, їх цінності, традиції та їх вплив на формування особистості, визначати значення належності до соціокультурної спільноти.

11. Підприємливість та фінансова грамотність – брати до уваги історичний досвід змін у суспільстві для прийняття рішень у власному житті і життя спільноти, пояснювати вплив економіки і фінансів на розвиток суспільства, брати на себе відповідальність за результат діяльності.

Автори програми звертають увагу на формування в учнів 5 класу предметних компетентностей суспільствознавчої освіти до яких належать:

1. Хронологічна компетентність – здатність орієнтуватися в історичному часі, орієнтуватися в науковій періодизації історії та використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу.

2. Просторова компетентність – здатність орієнтуватися в історичному та сучасному просторі.

3. Інформаційно-мовленнєва компетентність – здатність працювати з джерелами інформації: шукати, відбирати, критично аналізувати, поширювати результати дослідження.

4. Логічна компетентність – здатність визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснення фактів, явищ, процесів.

5. Аксиологічна компетентність – здатність формулювати оцінки й версії фактів, явищ, процесів.

Наскрізними в усіх компетентностях є вміння критично сприймати інформацію та системно мислити, висловлювати власну думку, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, співпрацювати з іншими.

Програма будується з урахуванням дидактичних вимог до змісту освіти – принципів доступності, доцільності, достатності, послідовності, системності, україноцентризму, науковості та наступності у навчанні, зорієнтованості на діяльність та формування компетентностей.

Програма складається з пояснювальної записки, змісту навчального предмету, очікуваних результатів навчання учнів, видів їх навчальної діяльності та орієнтовних критеріїв оцінювання за бальною шкалою.

Результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування відповідних компетентностей визначених Державним стандартом.

Зміст кожної з п'яти тем і вступу містить перелік сюжетів, не розділених на окремі заняття. Вчитель може самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань, що розглядатимуться на кожному уроці.

До тем подано орієнтовні види навчальної діяльності, спрямовані на формування компетентностей визначених Державним стандартом, які вчитель має право змінювати, зберігаючи при цьому загальну спрямованість на формування відповідних компетентностей.

Навчальна діяльність учнів може здійснюватися в різних формах і на різних етапах уроку і позакласної діяльності. Характер такої роботи поступово змінюється відповідно до рівня сформованості компетентностей.

У програмі немає розподілу навчальних годин за темами. У межах річної кількості годин учитель самостійно визначає час для роботи над кожною темою програми, не порушуючи пропонованого змісту навчального предмета. Наприкінці вивчення кожної теми вчитель може проводити уроки узагальнення та тематичного контролю. Учитель має широкі можливості для наповнення навчальної роботи змістом відповідно до національного і

місцевого територіальних вимірів, для вибору форм і методів роботи.

Передумовою активного навчання є чергування різних форм діяльності учнів. Принципове значення для організації навчання в 5 класі мають активні та інтерактивні методи. Вчитель виступає учасником та модератором освітнього процесу.

Ефективність виконання програми залежить від використання різноманітних видів освітньої діяльності, що забезпечить громадянську і соціальну активність особистості, формування критичного мислення та спрямованість на творчу діяльність.

Оцінювання результатів навчання учнів має бути зорієнтованим на ключові та предметні компетентності як обов'язкові результати навчання у відповідній освітній галузі, визначені Державним стандартом базової середньої освіти. Наприкінці подані орієнтовні критерії оцінювання результатів навчання учнів за 12-бальною шкалою.

Вступ до історії України та громадянської освіти
5 клас

Структура курсу:

Вступ. ЛЮДИНА ТА ЇЇ ПОТРЕБИ

Тема 1. ЩО ТАКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ІСТОРІЯ

Тема 2. ДЖЕРЕЛА ПІЗНАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Тема 3. ЧАС І ПРОСТІР

Тема 4. МІЙ КРАЙ ТА ЙОГО ІСТОРІЯ

Тема 5. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ДОСЛІДНИКИ

Вступ. ЛЮДИНА ТА ЇЇ ПОТРЕБИ

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • має уявлення про завдання історії та громадянської освіти як шкільного предмета; • розуміє значення термінів «потреби», «пам'ять», «громадянська освіта», «історія»; • описує почуття, емоції та потреби, що мають інші люди. 	<p>Людина та її потреби. Значення пам'яті у реалізації потреб. Як працювати з підручником.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • складання схеми потреб; • обговорення витоків потреб; • опанування прийомами користування підручником.

Тема 1. ЩО ТАКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ІСТОРІЯ

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє мету вивчення історії та громадянської освіти; • застосовує поняття і терміни: «суспільство», «різноманітність», «історик», «факт», «судження», «фейк», «подія», «явище», «причина», «особливість», «умова», «наслідок», «поняття»; • формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей; 	<p>– Суспільство та його складові. Роль демократії, свободи, прав, права/закону у суспільстві. Різноманітність у суспільстві. Важливість громадянської освіти.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • обговорення причин звернення людини до минулого; • складання схеми, що пояснює взаємопов'язаності минулого, теперішнього і

<ul style="list-style-type: none"> • пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства; • обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини добирає приклади, які розкривають поняття/ терміни, що використовуються в межах теми; • послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури; • поводить з повагою до гідності інших осіб; • детально описує та характеризує в цілому себе та інших осіб за різними ознаками (інтереси, світогляд тощо) ; • пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю; • пояснює, чому і якими правами від народження наділена кожна людина; • обговорює важливість поваги прав людини всіма людьми; • наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання; • аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися; • пояснює з допомогою вчителя значення громадсько-політичних понять (зокрема демократія, свобода, права, право/ закон) ; • адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на набутий досвід; • дотримується вимог щодо непорушення особистого простору інших осіб; • виявляє порушення права на особистий простір та протидіє цьому; • визнає відповідальність за свою поведінку, якщо вона призводить до порушення гідності інших людей чи до неможливості реалізації їх прав. 	<p>– Що таке історія. Що таке моя історія та історія суспільства. Для чого вивчають історію.</p> <p>– Що вивчає історія. Особа та суспільство в історії.</p> <p>Багатоманітність історії.</p> <p>– Факт, судження і фейк в історії.</p> <p>Історична подія.</p> <p>Історичне явище.</p> <p>Причини, особливості, умови, наслідки історичних подій та явищ.</p> <p>– Поняття. Як працювати з поняттями.</p>	<p>майбутнього;</p> <ul style="list-style-type: none"> • обговорення значення для людини пам'яті про власне минуле, минуле родини, народу; • створення зв'язного тексту з використанням терміну «історія» в різних значеннях (як оповідь, як досвід, як живу пам'ять про життя людей у минулому, як науку); • виділення в джерелах фактів та суджень, їх розрізнення; • наведення з медіаджерел прикладів фейків та їх ознак; • встановлення причин, особливостей, умов та наслідків подій; • створення класифікації понять за відомими ознаками.
--	--	---

Тема 2. ДЖЕРЕЛА ПІЗНАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розрізняє історичні джерела та наводить їх приклади; • застосовує поняття «джерело інформації», «речове джерело», «археологія», «експонат», «писемне джерело», «літопис», «усне джерело», «аудіовізуальне джерело», «етнографічне джерело», «лінгвістичне джерело», «музей», «архів» ; • розрізняє тексти соціального та історичного змісту; • виокремлює основне і другорядне в тексті; • пояснює і доцільно застосовує терміни, поняття, які вжито в запропонованих джерелах; • формулює питання різного типу до тексту/медіатексту, візуальних джерел; • визначає риси/ ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела; • визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації; • застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя) ; • розпізнає прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах; • визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом (в межах теми) ; • зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти; • використовує в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження; • визначає придатність отриманої інформації для добору аргументів 	<p>– Джерела інформації. Види джерел. Залучення різних джерел для повноти розуміння фактів. – Усні джерела. Критичне ставлення до усних джерел. – Письмові джерела. Критичне ставлення до письмових джерел. – Речові джерела. Критичне ставлення до речових джерел. – Аудіовізуальні джерела. Критичне ставлення до аудіовізуальних джерел. – Етнографічні та лінгвістичні джерела. Критичне ставлення до етнографічних та лінгвістичних джерел. – Виявлення та збереження інформаційних джерел. Місця, де зберігають джерела інформації.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • тлумачення поняття «джерело інформації»; • пояснення як дослідники довідуються про минулі часи та сучасні події; • наведення прикладів виявлення, дослідження і збереження джерел інформації; • аналіз впливу на зміст джерела його авторів; • встановлення важливості збереження джерел інформації; • розрізнення джерел інформації за видами; • формування запитань до змісту джерел інформації; • характеристика разом з учителем джерел інформації; • класифікація наданих учителем джерел інформації; • відбір інформації на основі різних джерел; • написання власної історії/історії свого роду на основі різних джерел;

<p>за допомогою вчителя;</p> <ul style="list-style-type: none"> • формулює висновок, судження на основі наведених фактів; • виявляє мову ворожнечі; • пояснює способи нагромадження та пошуку інформації; • добирає інформацію за заданими критеріями; • використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів; • формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел; • визначає негативні емоції та застосовує способи їх опанування та реакції на них; • взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями. 		<ul style="list-style-type: none"> • бесіда про екскурсію до місцевого історичного/краєзнавчого музею чи архіву.
--	--	---

Тема 3. ЧАС І ПРОСТІР

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає назви і хронологічні межі періодів європейської історії: первісне суспільство, античність, середні віки, новий час; • застосовує поняття «історична хронологія», «ера», «період (епоха)», «тисячоліття», «століття», «хронологічна таблиця», «історична карта», «контурна карта», «історико-географічний регіон», «державний кордон»; • показує на карті і коментує усно: а) кордони та столиці: Русь, Королівство руське, Військо запорізьке, УНР, сучасної України; б) територіальні межі окремих історико-географічних регіонів України; в) територіальне розташування рідного міста/селища/села; • пояснює різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік — століття — тисячоліття); • розрізняє системи літочислення, пояснює їх на прикладах; • розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю; 	<p>– Час та календар. Хронологія. Підрахунок історичного часу. Періодизація. Критерії періодизації. Періодизація життя людини.</p> <p>– Періодизація історії України (Первісне суспільство, Античність, Середні віки, Новий час, Новітня історія).</p> <p>– Середовище та його вплив на людину. Види карт. Історичні карти.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • встановлення відмінності між календарним та історичним часом; • співвіднесення рік – століття – тисячоліття; • встановлення на лінії часу тривалості та одночасності подій; • створення хронологічної таблиці та стрічки часу; • розв’язування задач на обчислення часу; • пояснення важливості датування та просторової локалізації подій; • встановлення відмінності

<ul style="list-style-type: none"> • устанавлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу; • встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) ; • виокремлює основні елементи карти та пояснює їх значення; • зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів; • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо) ; • розрізняє відносно сталі та змінні об'єкти карти; • визначає орієнтацію об'єктів відносно сторін світу, суб'єкта спостереження; • визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій; • позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані. 	<p>Карта як джерело інформації.</p> <p>– Географічне розташування історичних об'єктів. Україна на картах (мапах) у різні історичні часи (Русь, Королівство Руське, Військо Запорозьке, УНР). Держава Україна та її сусіди. Історико-етнографічні регіони України.</p>	<p>між географічною (фізичною) та історичною картами;</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначення впливу природних умов на життя людей; • простий аналіз історичної карти за її легендою; • визначення на карті названих учителем об'єктів.
---	---	--

Тема 4. *МІЙ КРАЙ ТА ЙОГО ІСТОРІЯ*

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвідомлює важливість родинних зв'язків; • застосовує поняття «рід», «родина», «господарство», «натуральне господарство», «ринкове господарство», «сільське господарство», «промисловість», «торгівля», «село», «місто», «грумада», «самоврядування», «дозвілля», «історична особа», «гідність», «патріотизм»; • виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) ; • виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед 	<p>– Рід, родина. Історія мого роду. Родовідне дерево. Участь моїх рідних у подіях історії України.</p> <p>– Побут людей: домашнє господарство, харчування, одяг, житло.</p> <p>– Заняття людей: сільське господарство, промисловість,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • пояснення походження імен рідних; • створення родовідного дерева; • визначення дати заснування та символіки власної територіальної громади; • опис домашнього господарства та господарювання громади;

<p>людиною, суспільством у різних природних середовищах;</p> <ul style="list-style-type: none"> • наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи; • пояснює відмінності між громадським та особистим простором; • наводить приклади і пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності; • формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду; • виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та сучасного на конкретних прикладах; • розрізняє та ідентифікує локальні, регіональні, національно-культурні спільноти, співвідносить себе з ними; • описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання у їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо); • критично осмислює ризики, пов'язані із шкодою для навколишнього середовища; • наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогодні; • діє для збереження навколишнього середовища; • пояснює потребу доступності громадського простору для людей з інвалідністю або маломобільних груп населення; • гнучко та конструктивно взаємодіє з новими людьми, адаптується до нових місць та ситуацій; • описує соціокультурні практики різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання у їжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо). 	<p>торгівля. Гроші та одиниці виміру в історії.</p> <p>– Мій населений пункт, його назва і символіка. Історія мого населеного пункту (громади) в контексті історії України. Місцева влада та послуги (безпека, освіта, медицина, культура тощо).</p> <p>– Дозвілля. Сімейні, народні та державні свята. Історичні звичаї і традиції моєї громади (оглядово).</p> <p>– Історичні діячі, відомі учасники подій історії України, пов'язані з моєю громадою. Видатні особи моєї громади, мої сучасники, їх відзнаки. Людська гідність. Патріотизм як громадянська цінність.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • характеристика видатних людей своєї громади; • тлумачення поняття «господарство (економіка)»; • порівняння ролі сіл і міст у господарському й культурному житті суспільств; • аналіз ролі місцевого самоврядування; • виділення змін, яких упродовж історії зазнало життя громади; • порівняння ігор та іграшок поколінь своєї родини; • класифікація та характеристика свят; • презентація родинних традицій та свят; • дослідження історії та опис побуту (одяг, житло, начиння, харчування тощо); • прогнозування видів діяльності людей у майбутньому.
---	---	---

Тема 5. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ДОСЛІДНИКИ

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає і застосовує відповідні дати в описі історичних дій та подій: <ul style="list-style-type: none"> – 1 млн. років тому – поява людини на території України; – IX–XII ст. – Русь-Україна; – XII-XIV ст. – Королівство руське; – середина XVII- XVIII ст. – козацької держава Військо запорізьке; – 1917–1921 рр. – Українська народна республіка; – 24 серпня 1991 р. – акт проголошення незалежності України; – 28 серпня 1996 р. – ухвалення Конституції України; • доречно використовує поняття: «історична пам'ять», «пам'ятка історії», «історичне дослідження», «пам'ятник», «права людини і громадянина», «конституція»; • виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів; • описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі; • наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні – топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо; • розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому; • описує і характеризує за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури; • порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури і пояснює їх значення; • визначає значущість історичної та сучасної події для людини і 	<ul style="list-style-type: none"> – Стародавня історія України, її джерела, пам'ятки та дослідники. Залюднення території України. Давні народи та держави на території України. – Середньовічна історія України, її джерела, пам'ятки та дослідники. Русь-Україна та Королівство руське. – Нова історія України, її джерела, пам'ятки та дослідники. Народи України у складі різних держав. Зародження козацтва та козацької держави. – Новітня історія України, її джерела, пам'ятки та дослідники. Боротьба за українську державність у XX столітті. – Україна – незалежна європейська держава. Конституція України і права людини. 	<ul style="list-style-type: none"> • встановлення, як історики здійснюють дослідницьку роботу; • характеристика пам'ятки історії; • обґрунтування важливості охорони пам'яток історії; • систематизація історичних пам'яток і пам'ятників рідного краю; • опис пам'ятки історії; • встановлення часової та просторової локалізації пам'яток історії України; • групування пам'яток історії; • групування у список причин встановлення пам'ятників історичним особам; • бесіда щодо символічного змісту пам'ятників; • аналіз прав людини у минулому; • розподіл за ознаками науково-популярних художніх текстів;

<p>суспільства;</p> <ul style="list-style-type: none"> • висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій; • наводить приклади етнічного, релігійного, культурного та іншого розмаїття в Україні та світі в минулому і сьогоденні; • пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу; • зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя; • висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства, виявляє зацікавленість переконаннями інших людей; • застосовує відповідні поняття в порівняльному описі історичних та сучасних дій та подій; • пояснює, як держава забезпечує реалізацію прав людини (зокрема дитини); • наводить приклади протидії порушенням прав людини; • називає порядок дій у випадку порушення прав дитини; • обґрунтовує необхідність захищати права людини і громадянина та дотримуватися обов'язків громадянина; • обґрунтовує небезпеку замовчування порушення прав людини; • ідентифікує випадки дискримінації (зокрема утисків), булінгу (цькування) та визначає їх наслідки для особи і групи осіб, до якої ця особа належить; • конструктивно реагує на випадки утисків, насилля та вияви нерівності або несправедливості, не замовчує їх.		<ul style="list-style-type: none"> • характеристика історичного факту на основі кількох джерел; • зіставлення вибраних подій з історії родини, рідного краю та України; • опис пам'ятки історії або пам'ятника у рідному краї (на вибір учителя /вчительки або учнів /учениць).
--	--	--

Орієнтовні критерії оцінювання результатів навчання учнів за 12-бальною шкалою

<i>Рівні навчальних досягнень</i>	<i>Бали</i>	Орієнтовні критерії оцінювання результатів навчання учнів за 12-бальною шкалою
I. Початковий	1	Учень (учениця) має загальні уявлення про зміст навчальної діяльності під час вивчення теми, відповідає на запитання уривчастими реченнями ствердного чи заперечного характеру, виконує окремі навчальні дії без усвідомлення мети роботи (за зразком, за детальною інструкцією, за присутності вчителя).
	2	Учень (учениця) відтворює незначну частину змісту навчального матеріалу, вибирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні “так – ні”), має уявлення про види навчальної діяльності, відповідає на елементарні запитання короткими репліками, виявляє здатність до елементарного викладу думки.
	3	Учень може двома-трьома простими реченнями відтворити зміст навчальної теми, але має складнощі з аргументацією, висновками, узагальненнями, вибірково здійснює певні види навчальної діяльності.
II. Середній	4	Учень (учениця) з допомогою вчителя може репродуктивно відтворити (у межах чотирьох-шести простих речень) основний навчальний матеріал теми, може повторити за зразком певну операцію, дію, може діяти відповідно до детальної інструкції.
	5	Учень може відтворити основний зміст навчальної теми, відповідаючи на уточнюючі запитання вчителя, визначає одну-дві окремі ознаки вивчаємих питань теми, здатний з помилками й неточностями охарактеризувати поняття, утруднюється в оціночних судженнях, висловленні власної думки, має елементарні навички виконання запропонованих дій навчальної діяльності.
	6	Учень (учениця) виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу, пояснює основні поняття, розуміє їх, може частково розкрити їх сутність, але відповідь недостатньо осмислена, вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком, водночас утруднюється робити узагальнюючі висновки на основі засвоєної конкретної інформації, з допомогою вчителя може аналізувати, порівнювати, робити висновки, висловлювати оціночні судження, має навички виконання основних дій за видами навчальної діяльності.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Орієнтовні критерії оцінювання результатів навчання учнів за 12-бальною шкалою
Ш. Достатній	7	Учень (учениця) у цілому послідовно і логічно самостійно відтворює частину навчального матеріалу теми, виокремлює окремі ознаки вивчаемого матеріалу, володіє теоретичним рівнем знань, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, застосовуючи мінімальний рівень знань і вмінь, здійснює аналіз за простим планом, практично використовує окремі навички.
	8	Учень (учениця) має достатні знання, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, володіє навчальним матеріалом і використовує знання за аналогією, намагається аналізувати, порівнювати, встановлювати зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну навчальну діяльність, відповідає логічно, хоч і має неточності, виявляє інтерес до окремих тем курсу.
	9	Учень (учениця) добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, узагальнює окремі факти і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки аргументами, вміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовуючи вивчений матеріал, може виправити допущені помилки, обрати спосіб виконання навчального завдання.
IV. Високий	10	Учень (учениця) має значний рівень компетентностей, здатний(а) використовувати їх у навчальній діяльності, робити висновки, узагальнення, аргументувати їх, використовуючи різні джерела інформації, виявляє стійкий інтерес до змісту й процесу навчальної діяльності, рецензує відповіді учнів, самовдосконалюється, виконує індивідуальні завдання, працює у команді, реалізує творчий потенціал.
	11	Учень (учениця) на високому рівні володіє узагальненими знаннями в обсязі та в межах вимог навчальної програми, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, може вільно висловлювати власні судження та аргументує їх, вміє аналізувати інформацію, ставити і розв'язувати проблеми, може використовувати інформацію з додаткових джерел, які використовує для постановки й дослідження інших проблем, виявляє сприйнятливність до нових знань, випробовує різні шляхи для досягнення результату, прагне успіху.
	12	Учень (учениця) має системні глибокі знання з курсу, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях, вміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал та його сутнісні характеристики, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення, володіє відповідними компетентностями, самостійно ставить власну пізнавальну мету, ініціює нові ідеї, в процесі виконання завдань проявляє творчий підхід.

Використані джерела.

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f7/5e6/b1e/5f75e6b1ee0d8989401323.doc> (дата звернення: 23.06.2021)
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 23.06.2021)
3. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
4. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text (дата звернення: 23.06.2021)